

МИРО ВУКСАНОВИЋ

НОЋНИЦИ

1.

У овом тренутку, уплашен, помислио сам на океан заорава у којем се налази све што смо сметнули с ума. И одмах затим помислио да ли доиста такав океан постоји, да ли можемо да му одредимо било какву меру. Па од обе помисли одустао када сам разумео где су изгубљена памћења и сећања људи који су живели пре нас, којих више нема. Где су њихове радости и туге, све? Где ће отићи оно што ми осећамо, говоримо и смишљамо, где ће све то отићи заједно с овим записом?

2.

Млада жена, која је дипломирала сликарство, вратила се код родитеља у село, удала се, довела мужа код себе, родила троје деце и обновила стару кућу, иде кроз јагодњак, боса, и каже да је *ишо исџо као кад у модерно време ѝрикључиџе ѝтелефон на џуњач*. И још, док гледа поврће у њивама око себе, објашњава природну лепоту уживања у истини да *неџиџо исџод ваџе руке расџе*. Око младе жене се играју два сина и мала кћер. Тако све нормално а тако ретко!

3.

Сањам да сам на планини, над великом црвенкастом стеном, на широком долу. Горе, на облом брду, има још један скуп. Оба су посвећена Михаилу Лалићу. На долу су учесници поседали око равног камена, подигнутог, великог, као око стола. Познајем их, али ничије име не могу да погодим. Слушам их, али ништа не могу да разумем. Окупило се доста света. Људи се међусобно сагледују, дају некакве знакове једни другима, чуде се. Један понавља, наглас, да „то није оно што смо ми научили и прочитали”. Метеж.

Онда, у сну и даље, наравно, идем уз брдо: да видим какав је горњи скуп. За мном се натуралила млада жена и каже да су скупови на облом брду увек бољи од оних на долу. Тако разумем да се на планини, на два места, редовно приређују научни скупови о познатим писцима. Сретам, у страни, под широком буквом, професора београдског и с њим уговарам да приреди Лалића за едисију коју уређујем. Он се нећка. Говори да му је најтеже урадити речник мање познатих речи. У томе наилази раздрљен и крупан човек који ми говори:

– Имаш ти речник, али си га много остарао!

Ја му, пред буђење, одговарам да се речници не израђују да му објасне шта је мајка.

4.

Муж опомиње причљиву жену, чуди се како јој не досади да о свему има дуг и детаљан коментар, да одсвакуд доноси исцрпан и исцрпљујући извештај, а она њему, онако ћутљивом и уздржаном, каже:

– Када бих чекала на тебе, порасла би ми маховина у устима.

5.

За старицу се говорило да „нешто зна”. То је значило да је у дослуху с вишим силама. Зато му је било посебно важно када му је дала благослов да „има среће колико има кишних капи из неба”. Он је, одмах, млад и заватрен, својој миљеници понудио половину среће, пола кишних капи, а она се наљутила и рекла да су све њихове, да нема поделе... Потом су дуго трчали по киши.

6.

Док читамо слабе писце, жалимо што су много књига написали, ма колико да их имају, а док читамо одличне писце, жалимо што су мало књига написали, ма колико да их имају.

7.

Владика Николај у свом тексту о религији Његошевој анализира тројство: Обилић, Вук Мићуновић и Карађорђе. Говори о њиховом животном походу и подвигу, о витештву, јунаштву, херојству. Помиње „хероја тополског”, а у напомени два пута пише: „витеза тополског”. Та логична омашка казује шта је старије, обухватније и свечаније. Зато је написао *виџез* уместо *херој*.

8.

Што више људима расту године живота више им се одужују причања. Међутим, притом су све чешћа понављања. Тако се постепено или ужурбано, како код кога, људи претварају у оно што се чује као са траке, што бива све једносмерније и једно те једно, редом, до краја, када се све претвори у само једну реч која бива изгубљена: нема ни трага ни гласа.

9.

Да ли може човек, питао је самог себе у дубокој ноћи, дуго будан и узнемирен, да нађе облик и простор где би могао да сме-сти све људе које је познавао, који су му чинили нешто добро или лоше, уздржани, сасвим отворени, како год, који могу да успоставе ред у васиони људи кроз коју је прошао?

Да ли се може одмотавати сећање као километарска врпца на којој су постављени знакови за оно што је важно, што не сме да буде изостављено?

Колико би времена требало да се заврши одједном овако замишљен посао и колико би морало да изостане од оног што је незаобилазно?

Овако би могле да се нижу, једна за другом, све недоумице, сумње и веровања, а нико од тог посла не би имао резултат по жељи. Нема ништа без напора ако хоћемо да постигнемо успех који траје. И нема начина да нађемо начин уколико нам намера није јасна.

Али, бар смо покушали, а сваки покушај значи почетак далеког пута или тапкања у месту.

10.

Молим Те, ако још бринеш о мени као свих година откако сам из ове собице, у манитом времену, ратном, кренуо на пут који ми није имао ко показати, јер нико од мојих није туда ишао, окрени се понекад, часак не више, да могу да ти видим лице, да те с оком у око сретнем. Нећемо у речи, то не тражим, то би од мене било непримерено, али хоћу да ме само тренутак осмотриш, колико је теби довољно, и да видиш како сам почео да идем све успореније и да се заговарам ситницама које раније нисам ни примећивао. Како да самог себе наводим на непријатности и да их стварам кад за то нема никаквог разлога. Опомени ме, Ти који све видиш, просуђујеш и знаш без грешака, некако и нечим реци да не умест да уживам у даровима што сам их од тебе добио, у раду на који си ме упутио, у срећи коју си ми несебично наменио. Покажи ми да су око мене сведочанства о свему што је овако наговештено и научи ме да научим како нико нема то што имам. Немој ме штедети од оштрих порука које само Ти, тако и толико, увек, умеш да пошашљеш. Покрени шутњу (ако сам то добро казао, ако погађам име које ме мучи као и све што тражи одјек а не добија га), нечим и некако уврзи одаљене прсте у слова, покажи им да нађу редослед какав нису налазили, да тако признају истину и више ништа. Уклони, смири, отерај, како хоћеш, муклост око мене, дај ми мали сигнал који уме да отвори именицу, дај ми кључ који једним окретом може да отвори зачарану кутију, да по равнини и травмама

разастре украсе који не могу нестати. Јеси дао и више но другима, јеси учинио што грешан нисам заслужио, али јеси ми малочас, док сам Ти молбу састављао, донео баш оно што сам пожелео. Хвала Ти што идем у миран сан и што ћу с радошћу срести јутарње речи.

P.S.

Био сам послао писмо особи која ми је важна. Сумњао сам у одговор на више начина, а стигао је, чист и леп, док сам молбу завршавао.

11.

Често слушам две лепе девојчице (једна има пет година, друга има две више). Обе умеју да кажу: „То нисам у животу учинила, никад...” Осмехнем се на оно „у животу”, што је нормално, јер помишљам која би именица за исто мени била потребна, али одмах одем у сећање, у чуђење, мало постиђен и поносан у исти час, и сабирам шта сам ја знао када сам имао њихове године. Постидим се од истине да онда нисам умео честито ни своје име да изговорим, да сам живео на планини, у шуми, у осамљеној кући, без светла, књига, радио и тв апарата, далеко од пута. А опет, будем и поносан, јер сам тако *ћразан* кренуо у школу и све савладао, у доста предмета даље од других отишао. И због стида и због поноса, једнако, волим да слушам две лепе девојчице.

12.

Док се дан пуни влагом и маглom, у невиделици која се мења сваког трена, или то тако изгледа, док иду ситне капи као да лебде, које нису и јесу киша, док осећам да ми се такве појаве увлаче у плућа, у утробу, свуда, чини ми се да између мене и таквог дана нема никакве разлике, да смо на исти начин досадни и непријатни. А када пукне ветар или падне јака киша, кад крене мећава или ситан прав снег, постајем ведар и борбен, окуражим се и помислим да ћу све да победим. Па, врло често тако и буде.

13.

Тек недавно сам открио да на екрану свог рачунара могу да видим детаље било којег предела на Земљи. Зачудио сам се како је све то смишљено. Знао како смо се чували од шпијунских летилица и крили број пушке и другог наоружања док смо били војници. Сада је цео свет на длану – свима, па и људима који хоће другима да учине зло, да им угрозе живот.

Међутим, пронашао сам начин да побегнем од таквих мисли и страхова шта би могло да буде. Једноставно, сваке ноћи, после шетње и прегледа нових вести, унесем име места где сам рођен, осмотрим снимак са свих страна, повећам и приближим своју кућу, загледам се у детаље, вратим се у ранија дешавања, па тако неколико пута и тек онда кренем да се спреим за одлазак у кревет

и ноћни сан. Видео сам да је то лековито и редовно узимам исти лек, као велику корист од нечијег сателитског снимања наших окућница, кровова, путева, шумарака и свега што смо оставили или што смо и сад у њему.

14.

Крај свог стола с рачунаром, где радим оно што је постало обавезно, где ми долазе електронски курири и поштари, мејлирана писма, поруке и радови, где читам, пишем и на писма одговарам, на ниском сточићу, гледао сам две недеље, можда и више, књигу о чудотворној икони. Тамо Богородица Кириотиса држи синчића с обе руке, на грудима, сва је у тамнилу које делује свечано, а около је, у оквиру, богати низ приказа – малих икона и украса. Тек када сам у књизи о иконама у Византији прочитао историју Кириотисе, а то је узбудљива прича која почиње у Цариграду и завршава се у Венецији, почео сам друкчије, сасвим свечано, да гледам икону на корицама књиге. Тада сам књигу подигао на полицу, лицем је окренуо према себи, према столу на којем пишем, и све је постало друкчије, као и увек кад откријемо нешто посебно, непознато, изненађујуће. А ако је то из дубоког, из далеког времена и простора, доживљај бива јачи, ближи и трајнији.

15.

Двоје старијих људи, у граду, у солитерском стану, већ неколико година, свако у својој соби, ћуте, читају новине, куњају. Ретко излазе. Око њих, и на њих, пада тешка самоћа, намешта се и дуго остаје. И ствари, и књиге, и одећа у орманима – све је непомично. Тако свакога дана, једнолично, упорно, једнако.

А када дође њихова унучица која има пет година, кад почне трчкарати из собе у собу, кад упали рачунар и пусти дечје песме и на телевизору цртане филмове, све постане игриво и весело. Као да је одред радосних људи одједном напунио стан двоје усамљених људи.

16.

Увек, када се наслони на кревет, уморан, гледа на великом зиду испред себе три слике. На једној вишебојне стене (које само он препознаје), на сивој подлози, играју, дижу се, тако то раде да му се чини, и то често, да ће нешто да му кажу. На другој слици, средишној, с проведрицом у горњем десном углу, две тамне фигуре, у црвеном, окренуте једна другој, стоје као да од стида не могу да разговарају. На трећој слици, која је уздужно постављени правоугаоник, у преплету боја, на белом, боље речено – на светлом, све је уситњено и као руком природе распоређено, а из свега се пење нешто налик на совину главу. Мирују три слике на зиду, мирује

уморан човек на кревету, намешта јастук под главом, смешка се и мисли да нема лепшег одмарања.

17.

Док је био гимназијалац и студент, тако и касније као млад професор књижевности и подстанар, одвајао је од „хране и кафане”, говорио је, одвајао је „од уста” да би купио што више књига. Тако је с растом његових година расла и његова кућна библиотека. У каснијим годинама службовања, засићен читањем ђачких писмених задатака и предавањем истих лекција, одједном је видео како су му књиге у кући постале велики проблем. „Слушао” је како га дозивају и опомињу, како га питају када ће их прочитати. Гледао их је слеђа, у редовима на полицама, понављао да је свака неотварана књига и кућни и животни вишак, терет који се носи до краја.

18.

Сваког лета, овакав, у годинама које су стигле до две секире (како се каже за две седмице), повучен сећањима и притеран градском вревом, и врелином, одлази у своје место рођења, у пропланке, међу шумарке, под планину. Сваког дана излази из обновљене кућице где нема другог становника осим њега; у себи, док хода, захваљује тамошњем комшији који са синовима дође и покоси му ливаду, почисти, стрпа и одвуче сено својој кући. У сваком шетању, док му под табанима руска (ломи се и чује, сува) трава, заправо остаци од траве, појединачни, рано одсечени, равно одсечени, пролази поред великих кртињака и гледа мраве у њима. И редовно замишља свет као мравињак где нема реда и марљивости као у гомилама осушених сламки пред њим. На мрављим куповима види читаве континенте, људе различитих боја и вера. Једном је, готово нехотично, изнебуха, изненадивши самог себе, дугим штапом растурио цео мравињак и стао, осрамоћен на два начина: прво, што је тако показао да се све што постоји може уништити тек једним изненадним покретом; друго, што је мрављу муку, месецима слагану, тако нагло разбацао.

Слабо је спавао, једва ишчекао зору, одмах устао, обукао се, обуо патике, узео тојагу, оставио врата отворена (што му није био обичај), кренуо кошевином и затекао потпуно обновљен мравињак. Као да га претходног дана није ни дирнуо. Опет се постидео, али овог пута – задовољан.

19.

Исти човек о коме је било речи малочас, после самопомене због рушења мравињака, почео је да пажљивије заматра путеве у трави. Као да их раније није било, јер се само понекад на њих освртао – док му мрави миле уз цеванице, по листовима, по коленима и даље, што га је изазивало, љутог, и нагонило да отреса ноге или

длановима скида мраве који су га узнемиравали. Тек после сазнања да им је пореметио вековни поредак и нанео им неправду, ишао је мрављим путићима, пажљиво, поред њих, пазећи да их не згази, и заматрао како гамижу, без престанка, упорно, како вуку и носе суве травке да од њих праве свој нови „дворац” или поправљају стари „стан”. Видео је да мрави имају раније одабрана места за удруживање и живот, да су (сигурно је) под земљом створили мале ходнике са залихама за зимске месеце и чекање пролећне копнине. Заволео је мравље обичаје и причао о њима с опрезом и пажњом.

20.

Сваки човек на рођењу добије и своју реку живота. Али, сваки човек не поступа једнако. Једни се препусте, уживајући што их вода носи. И не примете како брзо стигну на умир и нестану под пучином. Други се побуне, крену узводно, борећи се да што више побеђују, у томе се заморе, изгубе снагу и одустану. У оба случаја крај је исти, али је важно како се до краја стиже.

21.

Када би људи знали колика је дужина њиховог пута, када би могли да виде крај своје стазе и све препреке што их на таквој стази чекају, када би, дакле, унапред знали колико времена им је дато и шта морају да савладају, остали би без наде, не би могли да буду срећни.

22.

Колико нас, када и како, може тачно да каже, да именује, да објасни зашто су дан и светлост оно што носи име – живот, а да су ноћ и мрак оно што носи име – смрт?

Овакво питање је и површно и наивно, понајвише нетачно, јер се у свакоме од нас, свакочасно, смењују светлост и мрак, мењају места, прелазе једно у друго, тако спретно и потпуно да такве појаве нити можемо да запазимо, нити да их уставимо, нити да знамо када ће се догодити.

23.

Код његове куће, под стенама које су настале након вулканског удара (како кажу геолози), иза гумна на којем се одавно ни не одвезују снопови пожњевеног жита, на дну забрана који је настао тако што су ветрови доносили прашке земље и семе трава, а потом власници места оградиле и заштитиле, тако да ништа осим ветра не може да уђе, крај јасења које се подигло иза камене ограде, и поникло из ње, па порасло с поткресаним гранама, тамо, на ливадској граници, сљубљена су два камена. Нису велики да се на њих деца не могу лако испети, а ни мали да их било ко може померити. Постављени су у прав угао и ту, у заклону, расте младина, житаста трава, мека и повијена, неподесна за косу, јер се под косом

увија и не може се у једном замаху посећи. И на јаком сунцу ту је угодно за седење. Хлад је одсвакуд.

И када он, одавно у граду, код своје куће дође, а то најчешће бива лети, често одлази на место где су два камена у прав угао састављена, седи на њима, мирује, сећањем иде дубоко, долази до успомене како је његов отац на истом месту имао обичај да с оба длана милује оба камена и нешто им шапуће, па и он, као што је радио његов отац, дира оба камена, задовољан што је дошао у очеве године, тужан што оца највише има само у таквим сећањима.

24.

Сачекај, рекао сам, морам нешто да ти кажем, да не заборавим, сад ми је дошло тако јасно, као да је нешто живо почело да хода испред мене. Питала је да ли морам „баш сада”, док она прича, да ли може да заврши, и ја сам потврдно одговорио: морам. Пристала је.

Рекао сам, отприлике, не могу тачно, ништа се у *истом* облику не понавља, али знам смисао, казао сам да се у сваком нашем тренутку, и оном што је мало пре био и нестао, и овом што сада бива, траје и нестаје, у једном трептају ока, у толиком времену, редовно, без остатка и било какве неизвесности да није тако, налазе на једном месту, да су заједно и оно што је било и оно што је сада и оно што ће да буде. То је записала и сваку реч подвукла.

25.

Често мислим о томе:

сваком народу, свакој заједници, свакој породици, намењена је иста количина мудрости и иста количина лудости;

сваки народ, свака заједница, свака породица, ни од кога не могу да дознају колико им је мудрости и лудости намењено;

насумице узимају час једно час друго, брзо и нестрпљиво, тако да само понеки и понекад виде ону танку линију као границу између две могућности, пролазе је и праве општу пометњу;

мудрост је на страни мирних и упорних;

лудост остаје за грабљиве и лакоме.

26.

У мало око стане огромни простор као што се у малу вијугу урезаје велика мисао.

27.

Изузетно даровити и успешни људи нису омиљени међу људима са којима су одрасли. Осим тога, често су осамљени, јер њихови познаници који нису даровити и успешни не воле да их гледају у лице као што не воле да их гледају у леђа док одлазе у пропланке славе. Тек касније, у посмртном времену, научници, писци, уметници и други људи од каријере бивају примљени као своји. Њихови сународници их истичу и помињу, а да притом није јасно да ли то

увек чине због њих или због себе. Славни су, дакле, међу својима признати када оно што су урадили „присвоје” њихови најближи.

28.

Несређена мисао је као и све што је накриво насађено. Клима се, љуља се као дечји зуб. Губи се као каменчић бачен у морску воду. Не чује се ни да је бућнула. Таква мисао је општа појава. Може се наћи где год се окренемо. Умножава се, али увек остаје иста. Удружује се, али се не мења.

Сређена мисао је као лепа птица. Лети високо, најчешће у ведрини. Увек има исти ритам, али се не понавља. За собом оставља траг као млазњак. Чује се издалека, уједначеним начином. Таква мисао је усамљена појава. Може се наћи само у изузетним приликама. Не умножава се и не удружује се без правог повода. Стоји непромењена. Траје као константа.

29.

Нове мисли, нове реченице, ако су истовремено и открића вишег реда, значаја и важења, чим се појаве доносе белу светлост, уништавају мрак, буде радозналост, мењају све око себе.

30.

С растом година смањује се број човекових пријатеља. Од њега опадају, као лишће с дрвећа, један по један или групно, како кад, али увек тако, без престајања. На крају човек остане сам и отпадне и он. Нема ништа природније и трагичније од тога.

31.

Смех није лековит ако се смејемо другима. То најбоље видимо док се смеју на наш рачун.

32.

Понекад помислим, али док гледам – добру слику, да је неправедно што је таква слика уоквирена, што је просторно ограничена, што не расте и у висину и у ширину, свуда, што није слободна. И тек кад сам, сада, малочас, уписао реч *слободна*, разумео сам да је у таквом гледању слике заправо главна водила мисао о човеку и његовим животним ограничењима, о човековом оквиру од предрасуда и патријархалних мерила, од речи немој ово и немој оно, од васпитних, породичних, друштвених, генерацијских и свих осталих опомена које су давно претворене у праве затворе.

33.

Требало би с посебном пажњом анализирати како се у посткомунистичком времену истовремено јављају две врсте коментара. Говори се о једнопартијској строгићи, праћењу, спутавању и пућењу, једноумљу и сиротињи међу богатим вођама, о мрачним појавама и недаћама сваке врсте. И говори се, из истих уста, да је наступило доба јагме и отимања, тајкунске обести и политичких

превара, о запуштеним установама, школама и националним институцијама, па се додаје, редовно, да би свему требало вратити *сѝтари сјај*. А ко је гледао тај *сјај*, и када, не сведочи нико.

34.

Заслужним људима се заслуге најчешће признају после њихове смрти, а лепоречиви обмањивачи се најчешће славе за живота.

35.

Велики човек мора бити измакнут на одаљену висину да би створио нешто по својој мери. Његова мисао је делотворна ако је издвојена, а готово немоћна ако је у мноштву и галами.

36.

И леп је и користан је умор после завршеног посла. Такав умор прелази у задовољство и надмоћност.

Није леп и штетан је умор који доноси доколица. Такав умор отвара непрегледно поље празнине и депресивности.

37.

Приучен човек малих могућности и даровитости личи на вештачко језерце које се налази између две опасности. Једна је од страха да ће брана која уставља воду нестати и да ће вода нетрагом нагло отећи, а друга опасност стиже са сваким облаком који ће донети кишу, па ће се извори повећати, понети земљу, дрвље и камење, који ће језерце замутити или сасвим затрпати. Као да из оваквих слика говори истина да треба пустити сваку воду да слободно тече док не почне да наноси муљ и талог.

38.

Данашњи свет, као и увек, нарочито његов женски део, упорно увежбава како ће у сусрету с другима, и кад му нису по вољи, да показује осмехе и љубазност, радост очију и лица, а врло често испод тих појава које су пријатне крију се срѝба и пакост, љутња и зла намера. Јесте тако, али и јесте добро што све није очигледно.

39.

Када би човек могао да чује шта свакодневно, без престанка и измицања, о њему причају познаници, пријатељи и сродници, помислио би да је свет пун гадости и лажне искрености, да ту нема места за њега, а онда би се одједном појавило сазнање шта он свакодневно говори о својим познаницима, пријатељима и сродницима, па све остане покривено и у равнотежи која се љуља али опстаје.

40.

Најчешћа појава код људи, сада и некад, с разликама кроз време, али не нарочито битним разликама, свуда, не само код нас, као владалац без ограничења своје моћи, јесте слабо образовање, некултурност и опште незнање. То је најподеснија подлога недемократским

друштвима и диктаторима. Зато се људи могу лако масовно завести и преварити. Зато верују да их не би било без вође.

41.

Наивни и простодушни нису опасност за друге. Они су опасност за себе.

Злобни и подмукли су стална опасност и за друге и за себе.

Наивни и простодушни тешко препознају злобне и подмукле, а обрнуто иде без икаквих препрека.